

»divno čudo« – telojezika

robert marto

Divno čudo izvire, poput reke koje ono jeste, na jednoj planini, tačnije na planini Trnju u istočnoj Srbiji. Ova planina čini osovinu i pupak Balkana. Ona je geografski, pesnički i mitski Olimp slovenskog naroda koji je okružuje. U ovoj oblasti čak i danas tradicija ostaje najživlja i gatka se prenosi sa najmanje izmena. Planina ima dva oblika: s jedne strane zaravan, koja postaje trpeza za »gozbu bogova«; s druge piramida, mesto pogrebnih svečanosti. Od praistorije ovi krajevi su poznati po svom bogatstvu metalima i, posebno, zlatnim ljuspama koje prenose rečni tokovi.

Na ovo visoko mesto pozvan – i to od pre pamćenja – pesnik, koji je sam pamćenje, saziva božanstva, ili pak mlade bogove pretke i zasniivače. Udarom zvukova, on u krvi razbudi prvo kovitlanje, osluškujе danas koji smisao ima ovaj topot, istovremeno u zemlju zakopan i na nebo uzdignut. On vreme onog *bilo jednom* sučeljava različitim modernim vremenima, istorijskom, genetskom, prostornom, administrativnom. Silovit dijalog u kojem je jezik hitnu kao što se u boju hitnu sva oružja na bacanje. Prask i vrtoglavlava koji se stišavaju u lepim lokvama svetlosti. To je *Gozba vekova na Rtnju*, veličanstvena i podrugljiva, gde su sve stvari u raspravi, gde je sve stavljeno u parbu dok

*dole se skupljaju ljudi
pevaju i slavoslove
iako ne vide tačno
šta se na vrhu zbiva*

U svojoj drugoj fazi *Mesečevoj svadbi*, spjev se gradi na ritualan način, prvo ritmovan, sinkopiran kao za neku vrstu šamanske i dionizijske igre; najzad i čitavom dužinom obnavljajući se prema scenariju svadbenog obreda, bitnom i osnovnom u balkanskoj tradiciji, kao što svedoče mnogobrojne sprske narodne pesme. Junak speva je Ratar, uvek viđen i potvrđen u narodnom predanju kao Knez: u isto vreme osnivač i oplodivač; što ga utemeljuje kao pesnika (onog koji čini), kao pevača, onog koji peva sklad što se rađa iz svadbi ljudi, koje nalaze svoj model u hijerogamiji nebeskih tela, epifaniji božanstva...

*svadba je u toku
i ona nas obnovi
u srcu bikovske snage
unutra
oko čaše se nešto roji
onda se nebo u zemlji peni
godina nas opet ovremeni
pletu se nevestinski venci
horskoj pesmi
novome veku
domaćinu prestonom
i Dobrome Gostu
u Trojstvu
tebi i meni.*

Pošto su svadbe završene, počinju pogrebne svečanosti. U *Prelasku*, trećem prostoru *Divnog čuda*, Knez, prekoračivši prag, napreduje sada od smrti ka životu. Vodi ga i spasava njegova sposobnost za pesmu; i kroz novu pesmu on uspeva da prizove novu stvarnost – ili kraljevstvo – mitsko. Mit se ostvaruje obistinjavajući novu reč, koju na neki način kraj speva uzбира, kao trag, prelazak novog Orfeja sljubljenog sa Pitijom i Sibilom.

Koja je bila želja pesnika Pavlovića u njegovom naumu? Pronaći (naravno) prolaz kroz koji će mu biti dopušteno da pipajući ponovo, međusobno poveže tri reči: reč naučnu, reč narodnu, reč sadašnjju. Zato on u svoju kovaničnicu usisava materijale od kojih će – alhemijski – napraviti svoje zlato. Materija, to je taj izvanredni naramak koji sadrži Pindarove himne, vizantijske himne, slovenske himne; koji sadrži indijske epove, freske, mozaike Marija sve do manastira; koji zbližava kamenje Lepenskog vira sa seoskim svadbenim pesmama; koji utkiva nauku. Ništa nespojivo, nigde prekida; ritam oživljava rasuto telo, skupljajući ga. Dah uzet sa tačke najbliže elementarnom i primordijalnom, podstiče vatru sjedinjenja, čime se ono raznorodno preobraća u telo jezika. Blesak, razbarušenost; – obuzdana fuga je ta koja ih izaziva. Razigranost i igra uzavreli su u pokretu jezika, što ga pesnik ostavlja da se sam govori, u koji sebe uranja da bi kroz vreme uhvatio njegovu muziku.

Prevod s francuskog
Stamenka Uvalić

trijada miodraga pavlovića

mit – istorija – priroda

štefan aug. dojnaš

Od jedne knjige do druge, razvoj jednog pesnika pokazuje se kao putovanje kroz simbole. Kao u prostoru hiljadugodišnje Kine, gde je na svakom raskršću kamena zvezda sa sibilinskim zapisima vodila putnika prema sopstvenoj sudbini, pesnik na svom krstarenju sreće različite tvorevine i znakove koji obeležavaju njegovo lutanje. Iz podudarnosti ovih znakova, podjednako realnih i imaginarnih, sa velikim simbolima čovečanstva nastaje, na kraju krajeva, mapa jedne duhovne avanture koja više nije običan dokument o ličnom putovanju u misao, već svedočanstvo o našem putovanju, o putovanju svih u značenje svoje egzistencije. Za svaku generaciju, za svaki narod, pomenuti pesnik ishodi suštinsku duhovnu avanturu koja se uvek nastavlja i koja svaki put – u legendi, u istoriji, u prirodi – otkriva znakove svog sopstvenog utemeljenja – kroz stvaralaštvo. Sa svakim novim instinskim pesnikom istorija se, još jednom, objašnjava kroz legendu u kojoj je prikazana poetski, priroda se, još jednom, otkriva kroz istoriju koja »ju je pokrila«, pri čemu se ponovo određuje njihovo značenje.

Ta istina se potvrđuje naročito u slučaju srpskog pesnika Miodraga Pavlovića. Pišući, pre mnogo godina, o njemu, istakao sam da se njegov lirizam rađa »prvenstvo iz jedne literarne strukture koju sam nekada nazvao *poetska situacija*: potencijalno epsko jezgro čija se lirska iradijacija najčešće ostvaruje kroz ispovest. Drugim rečima, poezija se stvara oko izvesnih realnih, istorijskih, mitoloških, kulturnih itd. činilaca, koji stoje jedan prema drugome, koji se u kontekstu u koji su uključeni definišu objektivno, ali se poetski ostvaruju podizanjem jednog od njih u rang lirske ličnosti. Ispovest te ličnosti predstavlja pravu egzorcizaciju simbola«. A šta u stvari znači »egzorcizirati simbole«? Nemački izraz Sinnbild ukazuje veoma jasno na dvostruku prirodu simbola: on je sastavljen iz vidljivog znaka (*Bild*) koji se lako može opažati i iz svog skrivenog značenja (*Sinn*) koje treba izneti na svetlost; dok je »znak« nepromenljivi konkretni oblik, uvek jednak sebi, njegovo »značenje« je promenljivo, zavisi od sposobnosti egzistencijalnog subjekta da ga spoji sa osećanjem, sa izražajnim kontekstom.

Simboli »ne govore«, osim onima kojima su upućeni. Poetski čin je, u najvećem stepenu, ispoljavanje te upućenosti, odnosno zahtev da »govore«, upućeni simbolima koji svoje pravo značenje otkrivaju jedino u literarnoj strukturi sposobnoj da u već oprobane modele opšteljudskog upiše lično životno iskustvo koje se dalje ne može uprošćavati. Egzorcizacija simbola predstavlja stvaralački postupak kojim se oslobađa smisao, od skrivenog on postaje čitak u tom prvidnom znaku. Poetski tekst je, dakle, specifična forma – smisao: ona uvodi literarnost kao aksiološku ravan u kojoj ogled – izraz postaje uhvatljiv, objašnjava i odgovara određenoj duhovnoj potrebi, kao vrednost. Sprovodni jezik, jednostavni prenosnik informacija, ulazi u svoju hipostezu, u kojoj pojam koji označava (da se izrazimo lingvističkim terminima) rasvetljava pojam koji se označava, pretvara ga u singifikativnu figuru.

Razvoj lirike Miodraga Pavlovića može se posmatrati kao prelaz od primene mitoloških simbola do istorijskih simbola, a zatim od istorijskih simbola ka simbolima čije je poreklo u prirodi. Između ovih dveju krajnosti, legende i prirode, problemi i stvaralaštvo pesnika mogu se označiti kao »srednja oblast«, kao odnos posredovanja između sakralnog i profanog, kao svojevrsan jezički sacerdotis. Postoji u Miodraga Pavlovića jedan osnovni repertoar simbola, isparljiv, no repertoar pun prestiža, onaj koji nalazi svoje izvoriste u najstarijim mitološkim tradicijama Helade: psi iz Knososa, slika Agamemnona, likovi Pindara, Deukaliona i Pire, putovanje u Delfe, itd. Koristi ih kao »maske« za neke egzistencijalne, uvek aktuelne situacije, da bi otkrio neke konstante humanog: psi koji »izveštavaju« o invaziji Dorana na Krit simbol su ponižavajućeg potčinjavanja, »kolaboracionizma« uopšte; evociranje Klitemnestrine žrtve samo je simbol kojim se predskazuje posthumana i, na neki način, neprekidna osveta kralja ubijenog u kupatilu; monolog Pindara koji »više ne želi da bude pesnik« predstavlja uvek aktuelan lament jednog barda razočaranog u svoje savremenike: *Mi nismo izdržali svoju krv. Nismo./Razvratili smo život./U kavezima leđa stajaje kipovi/kao cveće u bašti./naša jedina nada/da se sačuva oblik čoveka.* (PINDAR U ŠETNJI); istu tugu okamenjenog čovečanstva opeva i *Sin Deukaliona i Pire*, odnosno generacije koje su došle posle onog pravog, stvarnog sveta; najzad, približavanje Delfima, toj »pupčanoj vrci« sveta, samo je prilika da se formuliše dramatično pitanje: *Zar će lepote novi vek/iz utrobe ništavila da se rodi./ ili to čillime tajno prostru/ dolasku inih plamena?* (NA PUTU ZA DELFE). Na neki način, svi simboli mitološkog porekla koje koristi Miodrag Pavlović služe onom istom egzistencijalnom pitanju koje je davno Helderlin: da li je moguće ponovo stvoriti sveti prostor u kojem će čovek razgovarati s bogovima? Sama pesnikova nostalgija za muškom stranom dostojanstva i uravnoteženom lepotoj o kojoj svedoče antičke statue, navodi na potvrđan odgovor.

Drugi nomenklator, sa nešto manje rasprostranjenim simbolima, simbolima koji su manje ušli u pamćenje ljudi, »pokrivaju« teren koji nam je bliži, dakle više ličan: istoriju Južnih Slovena i njihovih odnosa s Heladom i Vizantijom. Drama je, ovoga puta, istorijski datirana, ali ne manje rečita: kompleks inferiornosti »varvara« pred helenskim svetom: *Krišom nas pitaju pevači./ko je to bio na sahrani neba,/ko svedoči da je večnost u ropcu?/Rekli su još: ne u rušenju/nego u pesmi treba provesti noć* (SLOVENI POD PARNASOM).

Kao da je naslutio svoj budući razvoj, Miodrag Pavlović unosi u pesmu *Tugovanje* u samoći višesmisleno rešenje odnosa između sakralnog i profanog: konstantinopoljski glasnik, predstavljajući pečaćenu kuglu, odnosno najviše oznake jedne institucionalizovane religije koja je postala svetska snaga, ima pristup u dvor gospodara, dok se asketi iz naroda, predstavniku seljačkog duha, rezerviše tek uloga da se »umire prosjaci«. Ali, zar se ovde ne pojavljuje superiornost narodne duhovitosti, jako primitivne i jeretičke, nad oblicima istorijskog ugnjetavčkog saučesništva između crkve i države? Pesnikovo opredeljenje izražava se još više optužujući u *Bogumilskoj pesmi*, gde se afirmacija jeresi pretvara u protest protiv tiranije i fanatizma: *O kneževi pijani/što me sa bedama vrebate/zar mislite: neće moj govor/dalje od lokve moje krvi?/Zemlji sam blizak, ona bolje pamti reči no krv;/u nedra ću joj kazati, zagrljen sa zovima,/sve što o ljubavi znam./Mali je vaš mač/da čitavoj zemlji glavu poseče.*

Suprotnost reči/krv, simbol duela *pneuma/soma* (duša/telo), oblikuje jednu od fundamental-

nih dvojnosti ove etape u stvaralaštvu Miodraga Pavlovića.

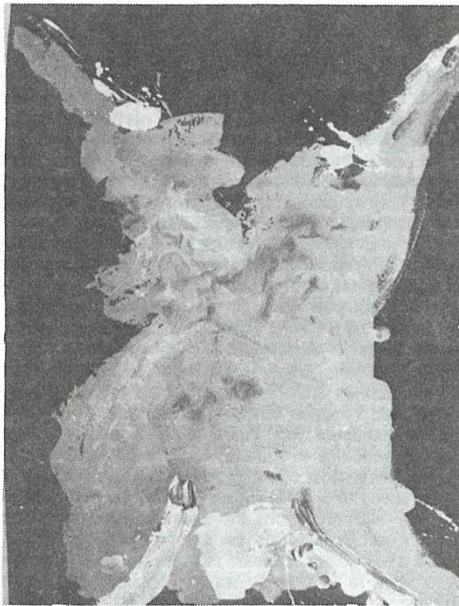
Pometane nekom vrstom svešteničke svesti o njihovoj istorijskoj misiji, Pavlovićeve ličnosti, onemogućene da izvrše svoje dužnosti, dramu svog duhovnog sakaćenja osećaju kao raskid sa božanskim, a realni prostor kao areal sopstvenog izgnanstva. Njihov istorijski prostor pretvara se u simbol izgnanstva: duševno nije, ovde, nikada kod svoje kuće. Pesme kao što su: *Slapi kralj u izgnanstvu*, *Dušan u Carigradu*, *Duh se ruga Carigradu*, *Posećen knez se seća* itd. projektuju to lutanje »duševnog« na konkretan istorijski teren kao beskrajno lutanje onih što su oterani sa svojih ognjišta; a to de-situiranje duha, nemogućnost da nađe svoje mesto i počinak, demaskira permanentno demonstvo istorije. Premeštena na nacionalni teren srpske borbe za slobodu, ova drama se geografski lokalizuje, ali ona prevazilazi dati istorijski trenutak i njegove pisane dokumente da bi se izrazila kao težnja ka izvoru, kao žudnja za ponovnim rođenjem: *Noći dugačke želimo i šume duboke/gde ima vida i bez očiju./Da pevamo i da se sami sebe sećamo,/ drugi su nas zaboravili./I zakon trajnog srca neka vlada/ kraj srušenog grada.* (OPLAKIVANJE SMEDEREVA)

Antologijskom, u smislu te nostalgije za poreklom, koja se uvek oseća u Pavlovićevoj poeziji, čini se pesma *Balkanski putnici*, pravi *errance* duha u traženju konkretnih elemenata u koje bi se otelotvorilo. Tako je neosetna razlika između prvih pesama – u kojima repertoar mitskih simbola izražava dramu mesta iz kojeg je sveto nestalo, a humano kao ideal se okamenilo, ukočilo – i docnijih pesama Miodraga Pavlovića postala mnogo očiglednija: u ovim poslednjim repertoar simbola pozajmljen iz srpske istorije i civilizacije postaje eksponent jedne duboke duhovnosti, dotičući čak korene etničkog koje više ne nalazi stvarni areal svoje istorijske smeštenosti. Pejzažu okoštalih religioznih institucija, istovremeno realnom i fiktivnom, suprotstavlja se u navedenim pesmama pejzaž čistog traženja duha, koji se, verovatno zahvaljujući svojoj suštini, ne može institucionalizovati. Ako nam se antika javlja kao svet potonulih i odsutnih bogova, istorija srpskog naroda javlja se, sada, kao svet bogova koji je uzaptala posvetovljena religija.

Da li je ovaj konflikt – nerešiv? Usudio bih se da kažem da je Miodrag Pavlović pesniku – kao posredniku – i pesmi – kao posrednom imaginarnom prostoru – namenio ulogu »gašenja« suprotnosti između duhovnog i telesnog, između ognjišta i izgnanstva, između religioznog i istorijskog. To pomirenje, sugerisano nam pesnik, može da se ostvari samom ljubavlju, svetovnom, između muškarca i žene, činom koji obnavlja do beskraja neumrljano poreklo pobožnog čoveka. O tome govori glas voljenog: *Nećemo se vratiti krovovima grada,/na visoravni živimo međ zvezdama, (...) i deca će naša u drugim pesmama/pričati o početku ovog plemena/ poštujuć begunce i bogove/koji prodoše reku.* (POČETAK PESME). Pesnikova namena leži u činjenici da bude »poslednji u sveopštem lancu prekora« koji nagoni čoveka da taj lanac pokida ljubavlju: *Hoću da se oglasim ljubavlju/i da uzbrdo krenem/sa pohvalom stvaranja na usnama.* (PUTNIK)

Već odsad se ta »pohvala stvaranju« pokazuje, najpre, kao pohvala prirodi: *pneuma* kao da, na kraju, ponovo nalazi *somu* s kojom se sjedinjuje u gotovo pomičnom stapanju sa elementima prirode. Primerom takve orijentacije čini mi se pesma *Glas pod kamenom*, u kojoj ponovljena radanja uvek »silaze« niz ontološku lestvicu, od položaja i stanja *hajduka opakog i sluge lukave* do stanja *krvožedne zveri*, da bi se završila u hipostazi reke i kamena: *Samo kad se rodih s potomcima/vedar i s ptičama zagrijen,/ tad pogiboše misli moje/ i skamenjen zapah u grlu zemlje/ i nikad se ne rodih više.* (GLAS POD KAMENOM) Pesnik se sada uzdiže od egzistencije u skladu sa prirodom, gotovo rajске, egzistencije apsolutne jednostavnosti: *Ruka se jedna spušta na moju glavu./ Sviće./ Treba da uredim postelju./ Radujem se veoma.* (JUTARNJI ZAPIS) Upravo i onda kada ni najbliži ne vole pesnika, on se oseća obaveznim da ih napusti, on gaji, ipak, nadu ponovnog povratka, tropizam upisan u njemu kao pokret u ptici na putu ka gnezdu. Kao što se vidi, pesnik i dalje igra ulogu upućenog; on je čuvar »pravih« imena: *No vratiti se na njihov trag/ da im istinu o dimu kažem/ i novo ime sunca* (PUTNIK NA ODLASKU), u svojstvu poznavaoća tajni Bića i novih imena (kao pesnik bogova koji dolaze), direktni i uspešan izvršilac revirginizacije egzistencije. Kao i

u pesmi *Pretvaranje*, pesnik je jedino biće u stanju da kaže šta se zapravo dogodilo, a njegovo kazivanje je otkrivanje poslednjeg smisla, utemeljivanje života kroz pesmu: *Jedno je telo zasjalo ko dragulj/ na delu neba što se čuva/ za retka otkrivanja./ Radost je putem plaveti prošla/ devojka putevima trave/ i govor je promenio smer.* (PREOBRAŽAJ) Uz ideju pesnika javlja se sam duh, nastaje harizmatični akt, jer saradnja zemaljskog i transcendentnog se pokazuje kao uzajamna potreba: *Duh je potreban zemlji,/ nebu – ta tela čovečijih kćeri.* (DUHOVI) Nije li Helderlin govorio da je naš plač potreban bogovima upravo zbog toga što ne mogu i ne umeju da pate? Pesnici su ti koji, verni svojoj posredničkoj misiji, svim drugim smrtnicima otkrivaju egzistenciju u obliku *fitilja* (koji) je upaljen s obe strane. I opet njima, i samo njima, pada u zadatak da formulišu jezivo pitanje: *Kad se sretnu vatre, šta će da ostane?* (DUHOVI)

Malo elemenata ove jednostavno prihvaćene, donekle klasicizirane predstave o Miodragu Pavloviću ostavlja da se nasluti spektakularni skok njegovog lirizma učinjen 1976. godine, pojavom knjige »Zavetine«, koji se i dalje potvrđuje. Dostojanstvo, ozbiljnost, odgovornost njegovog lirskog govora dolazili su iz jednog drugog plana, kulturnog, mitološkog, istorijskog; lirski ego se nadomešta, da tako kažem, »kvalifikovanim« predstavnicima humanosti, preuzimajući njihovog gestikulaciju, pozajmljujući im glas i stavljujući značaj njihovog ponašanja na dnevni red današnjice; simboli su bili oživljeni infuzijom nove krvi. Drama naše današnje duše odigrala se kroz poznate, tipične ličnosti. Novina poslednjih knjiga stihova Miodraga Pavlovića – u pogledu književne strukture – sastoji se u napuštanju – ako ne potpunom – tih »lirskih likova«; a istovremeno sa njima napušteni su i mitološki i istorijski teren, onaj imaginarni prostor iz kojeg nam tradicija uvek šalje orijentacione znakove. Javlja se sada novo područje, priroda; zauzimajući mesto mitologije i istorije, priroda nudi tom lirskom egu nov materijal za hipostaziranje, odnosno svoje sopstvene elemente: biljku i vatra, izvor i nebeski svod, šumu i pticu, jaje i noć, itd. Umesto da o čovečanstvu čita u evoluciji njegovih legendarnih i istorijskih figura, pesnik sad čita dramu čoveka, u isto tako spektakularnoj, ali bez ličnih imena, igri prirodnih pojava, raščeljenja i samrti, kosmičkih ciklusa, nekih – u poretku vitalnog – sitnijih događaja. Njegova poezija sada se više ne čini napregnuta konfliktom između *pneume* i *some*, između religioznog i istorijskog. Ovog puta o položaju čoveka ne »govore« veliki mitološki i istorijski simboli koji nose imena slavni ličnosti, već obični simboli, konkretni materijalni simboli – supstance, uzeti u njihovom konkretno-generičnom postojanju. Evo kako slika kopara (mirodilje), iznenadjuća u svojoj skromnosti, u svojoj svakidašnjoj prirodnosti, prerasta u otkrivačku metaforu: *Nekad sam bio (u pravom vrtu)*

video zeleno žezlo u zemlju pobodeno) a kralj se izgubio u planini (pale su po žezlu) bele ose (da ga brane) taj stalak svečan (dobija nesvesticu) od mirisa (sopstvene glave) (KOPAR)

U načinu pisanja zapaža se odmah neposredan, famolijaran ton, jednostavan, naivan izraz, na izgled čisto deskriptivan, sažimanje govora u kratke zabeleške, naglo presecanje rečenice. Velike freske legende i istorije sada su zaboravljene u korist običnih slika prirode, u kojima ono što se vidi nisu postupki neke ugledne ličnosti, već uobičajeni proces dozrevanja, kao na primer: *plod naiđe kad njemu naspe (čupaj ga za kosu) hvali (on te gleda koso) kaže (šta hoćeš od mene) (...) (on te miluje po glavi) i zajedno sa smrću (opkoljava)* (NUJVA) Suma, ispostavlja se sada, može da bude isto tako misteriozan i strašan lavirant kao što je i onaj Minosov, ali u njemu ne ulazi nikakav odvažni Tezej, već samo »zver« žedna krvi »zubima čvor rasplete«: egzistencija se javlja kao zatvoreni ciklus njen smisao se nalazi u samim njenim pojavnim oblicima. Lirski ego je pretrpeo blag prelaz ka jednostavnosti i bezazlenosti, on se franciskanizovao; stihiju on vidi kako dolazi jednostavno, ako neko biće; on sada postaje deo posebne rase, rase čistih koji *prihvataju požar kao potreban prelaz (u nove oblike) i slušaju Oganj (šta priča o Ničem)* (VATRA) Priroda i otadžbina pojavljuju se sada preobražene, čudo je svakodnevno u blizini, geografija i društvo se sa svoje strane približavaju mitskom: *Beograd je jutros (grad na moru) onko sada vesti o meni; treba da donese (lebdj ruina šuma) na istoku pò njoj zmija hita (da nađe ovu ulicu) i broj.* (SVOD) Samo piščevo biće, aktivni činilac i, u isto vreme, prostor u kojem se događa čudnovato, stapa se sa kosmosom: *šta će taj paun u meni (zar izgledam kao vrt) ili slavni znanac ili se preko mene šalju u skrivene prostore (raskošni znaci. U misteriji sveta lirski ego sada učestvuje više preko onog najelementarnijeg egzistencijalnog autohranjenja, pa uzimanje hrane na taj način postaje srodnik lepog, kao u pesmi Jaje: Gledam (sad vreme ima) gustinu peska) koji teče (dok se kuva) prska u beli badem (Unutra) sjajna i žuta (toliko lepa) da je jedem.* (JAJE).

Za razliku od lirike simbola – ličnih imena, sada smo pozvani da, nađemo sebe u verbalnom spektaklu simbola – postupaka. U pesmi *Odisej, dragane Drodolomca (preko puta)* javljaju se kao neke neodređene ličnosti koje mirišu na školjke, da bi potvrdile prokletstvo stajanja u mestu, učvršćivanja u smrti: *Strvrim je ljubavima izručen (ko luta).* U jednoj takvoj perspektivi, čovekova dela, sva redom, običa se u toliko razređenu atmosferu čistote da gube svoju egzistencijalnu težinu. Smrt prestaje da bude nasilje, vreme ga čini sve manjim, pretvarajući trenutak u večnost: *na kraju se ne zna ko je mrtav (taj čovek) il svet koji ga sanja.* Paganska, panteistička svest, za koju se egzistencija svodi na organsko kretanje elementarnih, vitalnih postupaka, nagrizla kao teška voda – svaki odnos sa transcendentnim, tako da se oživljavanje dogmi pesniku sada prikazuje u obliku gladnih koji proždiru prirodu (SEMİNAR METODOSTIČI, DELAWARE). Ali ta jednostavnost, ta paganska bezazlenost kojoj ipak ne nedostaje ironije, to stanovništvo nad kojim pirka lagani vetar demitizacije – ni u kom slučaju ne poništava osećaj misterioznog, osećaj nejasnog, možda čak neizkazivog dodira s Bićem. Napuštajući legendu i istoriju u korist prirode, Miodrag Pavlović se približava antičkom, osnovi svih stvari, koja je jednim delom šifrovana, a jednim delom može se dešifrovati. I evo, u poslednjim svojim pesmama, on je došao do konkretne lirike konkretnih znakova (elementata, pokreta, životnih postupaka), koji, kad su uveličani pod lupom, obavezuju naše oko, ako ne da prođe onostran njih, onda u svakom slučaju da pogodi i da se prestravi nemog prisustva smisla: *Ima tu nešto (na rubu oka) na valu (posle reči) u uhu (na uglu gde se duša) oslanja o kost) ima jedan greben nešto zavijeno) (veliki sa- vez) koji se prečutkuje (dugo i vešto).*

U punoj stvaralačkoj zrelosti, Miodrag Pavlović je u svojoj lirizam uneo nešto novo, »silazeći« – iz mita u istoriju – u beskrajno zajedništvo stvari, transformišući velika pitanja kulture u afirmaciju prirode. Nelsprcna »avantura« prirode, koja se čita u simbolima biljnog i životinjskog sveta, u heraldici kamena, vatre i vode, čini njegove tekstove nekom vrstom poetskog hillozoizma: materija i život ovde pružaju ruku jedno drugome da bi obezbedili teren za ispoljavanje duha.

Prevod s rumunskog
Petru Krdu